निर्लोलुपता

• (सं०) वसन्तशर्मा

पूर्वं कश्चन निर्धनः आसीत् । कृषिक्षेत्रेषु पतितानि धान्यानि सङ्गृह्य ततः अन्नादिकं निर्माय पत्न्या सह सुखेन जीवति स्म सः । अथ कदाचित् तस्य परीक्षणाय भगवान् नूतनवस्त्राणां ग्रन्थिं नदीतीरे स्थापितवान् । स्नानार्थं नदीं गतः सः निर्धनः तानि वस्त्राणि दृष्ट्वा अपि अल्पमपि लोभम् अप्राप्नुवन् स्नानं समाप्य यथापूर्वं गृहम् अगच्छत् ।

अनन्तरदिने भगवान् फलेषु सुवर्णं संस्थाप्य नदी-मार्गस्य पार्श्वे स्थापितवान् । स्नानार्थं नदीं गच्छन् सः निर्धनः तानि दृष्ट्वा अपि अपश्यन् इव स्नानं समाप्य प्रत्यागतवान् । अनन्तरदिने ज्योतिषिकरूपेण तस्य गृहं गतवान् भगवान् भाग्यं प्राप्तुम् उपस्थितम् अवसरद्वयम् अपि ज्ञापयित्वा अपृच्छत् - ''आर्य ! धनं प्राप्तुम् अवसरे उपस्थिते अपि किमर्थं भवान् तस्य उपयोगं न कृतवान् ? किं भवान् स्वस्य निर्धनतां निवारयितुं न इच्छति ?'' इति ।

तदा सः निर्धनः अवदत् - ''धनं प्राप्तं चेत् लोभः वर्धते । लोभी दुर्गतिं प्राप्स्यति । अतः धनिकत्वात् अपि निर्धनता एव श्रेयस्करी'' इति ।

''किमर्थम् एवम् उच्येत ? धनम् अस्ति चेत् उपभोक्तव्यम् इत्येव नास्ति । दानमपि कर्तुं शक्यते । दानात् पुण्यं प्राप्यते । धनम् अस्ति चेत् बन्धुमित्रादीनां मैत्री प्राप्यते । धनं व्ययीकृत्य स्वास्थ्यं रक्षितुं, तीर्थाटनादिकं कर्तुं च शक्यते । एवं धनं सुखस्य इव पुण्यसम्पादनस्य अपि कारणं भवति'' इति उक्तवान् ज्योतिषिकरूपी भगवान् ।

तदा निर्धनः अवदत् - ''धनं लोलुपतां गर्वं च वर्धयति । अज्ञाततया एव धनवतः स्वभावाः परिवर्तन्ते । कियत् दीयते इति अंशं न अवलम्बते दानफलम् । कीदृश्या बुद्ध्या दीयते इत्येतत् एव मुख्यम् । अतः निर्धनतायां सत्यामपि दानं कर्तुं शक्यम् । शुद्धेन मनसा कृतं दानं महत् एव फलं ददाति । अक्रोधः तीर्थाटन-फलं ददाति । कामनात्यागः सर्व-व्रतफलं ददाति । सर्वेषु दया स्वर्गफलं ददाति । अतः धनेन यद्यत् प्राप्येत तत्सर्वं निर्धनत्वे सत्यपि प्राप्तुं शक्यम्'' इति ।

तस्य निर्लोलुपतां दृष्ट्वा सन्तुष्टः भगवान् तम् आशिषा अनुगृहीतवान् ।